

پیشینه‌های درسی آموزش عالی (مقدمه‌ای بر مفاهیم، دیدگاه‌ها و الگوها)

دکتر کورش فاضلی جاناگاه
استاد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر غلامرضا دگرزاده

دکتر نعمت‌اله موسی‌پور

استادیار سازمان سنجش آموزش کشور

دانشیار دانشگاه دانشگاه فرهنگیان

سرشناسه	فتتحی واجارگاه، کورش، ۱۳۴۶ -
عنوان و پدیدآوری	برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی (مقدمه‌ای بر مفاهیم، دیدگاه‌ها و الگوها) // مولفان کورش فتحی واجارگاه، غلامرضا یادگارزاده، نعمت الله موسی‌پور.
مشخصات نشر	تهران: موسسه کتاب مهریان نشر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۲۵۶ ص:، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۷-۰۰۰-۶
یادداشت	کتابنامه: ص: [۲۳۹] - ۲۵۶.
موضوع	آموزش عالی - - برنامه‌ریزی
موضوع	برنامه‌ریزی آموزشی
نسخه	یادگارزاده، غلامرضا، ۱۳۵۱ -
نسخه افزوده	موسی‌پور، نعمت الله، ۱۳۴۲ -
ردیفی کنگره	LB ۲۳۲۷/۲:۴۱۳۹۲
بندی دیویی	۳۷۸:
شماره کتابشناختی	۳۳۵۷۳۶۵:

عنوان: برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی
مفاهیم، دیدگاه‌ها و الگوها
مولفان: کورش فتحی واجارگاه
دکتر غلامرضا یادگارزاده، دکتر نعمت الله موسی‌پور
ناشر: موسسه کتاب مهریان نشر
طراح: زینب مهدی محبی
حروفچینی: خانم ریاض
چاپ: اول بهار ۱۳
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۷-۰۰۰-۶

www.KetabeMehraban.com

www.Mehrabanpub.com

Email: mehraban_book@yahoo.com

«کلیه‌ی حقوق چاپ و نشر محفوظ و متعلق به ناشر است»

نشانی: تهران، خ انقلاب، خ ۱۲ فروردین، خ لیافی نژاد، پلاک ۱۸۹

فکس: ۶۶۴۸۳۱۴۵

تلفن: ۶۶۹۷۳۱۷۵-۶

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش و عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
بخش اول: برنامه درسی آموزش عالی؛ برنامه علمی.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳
فصل اول: مفهوم‌شناسی برنامه درسی آموزش عالی.....	۱۵
آموزش عالی و زمینه‌های تحول آن.....	۱۵
تعریف برنامه درسی.....	۱۸
تاریخ برنامه درسی در جایگاه یک واقعیت آموزشی.....	۱۹
تعریف برنامه درسی در جایگاه واقعیت دانشی.....	۲۹
تعریف برنامه درسی آموزش عالی.....	۳۱
تبیین برنامه درسی دانشگاه با عنوان یک برنامه علمی.....	۳۶
فصل دوم: برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی در عمل.....	۴۳
مقدمه.....	۴۳
جایگاه برنامه درسی در آموزش عمومی، عالی، فنی و حرفه‌ای و جریانی معکوس.....	۴۳
برنامه درسی در آموزش عمومی.....	۴۴
برنامه درسی در آموزش عالی.....	۴۶
عناصر برنامه درسی آموزش عالی.....	۴۸
منطق: ضرورت‌های بنیادی و چارچوب‌های اساسی.....	۴۹
هدف: انتظارات یادگیری.....	۴۹
محتوا: موضوع درسی یادگیری.....	۵۰
توالی: ترتیبات برنامه‌ای.....	۵۱
یادگیرندگان: توانایی، آمادگی قبلی و اهداف یادگیرنده.....	۵۲
فرآیند آموزشی: فعالیت‌های یادگیری.....	۵۲
کتاب و منابع آموزشی: مواد درسی و امکانات.....	۵۳
ارزشیابی: ارزشیابی نتایج یادگیری و برنامه درسی.....	۵۴
تطبیق: بهبود برنامه.....	۵۴

۵۵	سطوح برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی
۵۵	برنامه‌ریزی درسی در سطح درس
۵۷	برنامه‌ریزی درسی در سطح دوره / برنامه
۶۰	برنامه‌ریزی درسی در سطح دانشکده
۶۱	مسائل برنامه‌های درسی در آموزش عالی
۶۷	بخش دوم: الگوهای تدوین و اصلاح برنامه‌های درسی در آموزش عالی
۶۹	مقدمه
۷۱	فصل سوم: طبقه‌بندی الگوهای برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی
۷۱	مقدمه
۷۳	الگوهای برنامه‌ریزی درسی دانش محور
۷۳	برنامه درسی به عنوان طرح با نقشه
۷۴	برنامه درسی به عنوان سرفه
۷۶	الگوهای برنامه‌ریزی درسی نظام ساز (محور)
۷۷	برنامه درسی به عنوان یک نظام
۷۷	برنامه درسی به مثابه حوزه مطالعه تخصصی
۷۹	فصل چهارم: الگوی برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی درسل
۷۹	مقدمه
۷۹	عناصر برنامه درسی بر اساس دیدگاه درسل
۸۰	هدف‌های برنامه درسی
۸۱	محتوا، تجارب یادگیری و ساختار رشته‌های علمی
۸۲	نقش دانشجو - استاد
۸۴	ساختار محتوا و برنامه
۸۵	ارزشیابی برنامه درسی
۸۵	تدارک شرایط اجرایی
۸۶	بازبینی و اصلاح برنامه درسی
۸۷	انسانی کردن آموزش در کنار هدف‌های از پیش تعیین شده

فصل پنجم: الگوهای برنامه‌ریزی درسی استارک و دیگران ۹۱

مقدمه ۹۱

الگوهای برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی استارک و لاتوکا ۹۱

تعامل عناصر برنامه درسی به هنگام تولید برنامه ۹۲

مفهوم برنامه درسی آموزش عالی ۹۳

عناصر برنامه درسی از دید استارک و لاتوکا ۹۴

مراحل تدوین برنامه علمی: برنامه‌ریزی درسی ۹۹

عوامل مؤثر بر برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی ۱۰۱

برنامه‌ها، معیارها، بستر محیطی ۱۰۵

الگوها، برنامه‌ریزی، درسی در سطح درس: تومبز، استارک و دیگران ۱۰۷

انواع مشارکت در برنامه‌ریزی درسی ۱۱۴

الگوهای صافی‌های آموزشی در برنامه‌ریزی درسی: استارک، لوتر و بنتلی ۱۱۵

فصل ششم: الگوی برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی توهی ۱۱۹

مقدمه ۱۱۹

مراحل برنامه‌ریزی درسی ۱۱۹

واقعیات فرآیند برنامه‌ریزی درسی ۱۲۰

مرحله اول برنامه‌ریزی درسی: تعیین چارچوب ۱۲۱

جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات در خصوص آنچه که باید تدریس شود ۱۲۲

تعیین باورها و ارزش‌ها درباره تعلیم و تربیت و توافق درباره اهداف کلی برای برنامه ۱۲۲

تفکر درباره نحوه سازماندهی برنامه ۱۲۲

شناسایی شرایط ورودی برای دانشجویان و نوع حمایتی که آن‌ها نیاز دارند ۱۲۳

تفکر درباره سنجش و شناسایی محدودیت‌ها ۱۲۳

مرحله دوم برنامه‌ریزی درسی: طراحی برنامه درسی ۱۲۴

چه کسی باید در تدوین برنامه درسی در قالب چارچوب مشارکت کند؟ ۱۲۵

چه کسی پروژه برنامه‌ریزی درسی را مدیریت می‌کند؟ ۱۲۷

چه کسانی در تدوین ایده‌ها و طراحی انتخاب‌ها (گزینه‌ها) مشارکت کنند؟ ۱۲۸

۱۲۹	چه کسی تصمیمات را اتخاذ کند؟
۱۳۱	توصیه‌ها و مشورت‌های چه کسانی سودمند خواهد بود؟
۱۳۳	مرحله سوم برنامه‌ریزی درسی: تدوین برنامه درسی
۱۳۳	عضویت در گروه‌های طراحی برای تدوین واحد یا مجموعه‌ای از واحدها:
۱۳۴	تشکیل کارگروه‌های تدوین واحد درسی:
۱۳۴	مراحل تدوین برنامه درسی: ارزشیابی پایانی
۱۳۷	فصل نهم: الگوهای برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی: دیاموند و فائو
۱۳۷	مقدمه
۱۳۷	مراحل تدوین برنامه درسی در الگوی دیاموند
۱۳۹	الگوی برنامه‌ریزی درسی مشارکتی فائو
۱۳۹	۱- تجزیه و تحلیل نیازهای آموزشی
۱۴۰	۲- تعیین چارچوب برنامه درسی
۱۴۰	۳- طرح‌ریزی و تدوین تفصیلی برنامه درسی
۱۴۱	۴- ارائه یا استفاده از برنامه‌های درسی جدید
۱۴۱	۵- تدوین نظام ارزشیابی مشارکتی و ارزشیابی برنامه درسی
۱۴۳	فصل هشتم: الگوی برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر شایستگی: کوپر و پالته
۱۴۳	مقدمه
۱۴۴	بنیادهای نظری الگوی شایستگی
۱۴۵	مفهوم شایستگی
۱۴۶	برنامه‌ریزی درسی و نیمرخ‌های شایستگی
۱۴۹	مراحل عملده تدوین برنامه درسی شایستگی محور
۱۵۱	فصل نهم: الگوهای برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی: نمونه‌های ایران
۱۵۱	مقدمه
۱۵۱	نظام برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی ایران: وزیری
۱۵۴	الگوی برنامه‌ریزی درسی دانشگاه‌های ایران: ساکنی
۱۵۵	الگوی برنامه‌ریزی و بازنگری برنامه‌های درسی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)

چارچوب بررسی و بهینه‌سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی: عارفی..... ۱۵۷

الگوی برنامه‌ریزی درسی راهبردی: نوروز زاده و فتحی..... ۱۶۰

فصل دهم: الگوی برنامه درسی زیست شده در آموزش عالی..... ۱۶۹

مقدمه..... ۱۶۹

مفهوم برنامه درسی تجربه شده..... ۱۶۹

سطوح برنامه درسی تجربه شده..... ۱۷۰

ارتباطات میان سطوح برنامه درسی تجربه شده..... ۱۸۰

فصل نهم: الگوی طرح معاصر از برنامه درسی کاتر، دان و بنت..... ۱۸۹

مقدمه..... ۱۸۹

پرسش‌های اساسی و حساسیت پاسخ‌ها..... ۱۹۰

بلوک‌های چهار دانش و برنامه‌ریزی درسی..... ۱۹۲

ویژگی‌های مهم الگوی..... ۱۹۴

چگونگی برنامه‌ریزی درسی در طرح معاصر..... ۱۹۵

قابلیت‌های به کارگیری الگوی برنامه‌ریزی درسی..... ۱۹۸

فصل دوازدهم: الگوی برنامه‌ریزی درسی به مثابه تصمیم‌گیری: کونراد و پرات.. ۲۰۱

مقدمه..... ۲۰۱

از استعاره تا الگو..... ۲۰۲

فرآیند تصمیم‌گیری..... ۲۰۴

مفروضات الگوی برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی..... ۲۰۸

چارچوب الگوی برنامه‌ریزی درسی به مثابه تصمیم‌گیری..... ۲۰۸

دروندهای محیطی..... ۲۰۹

متغیرهای مربوط به طرح برنامه درسی..... ۲۱۰

نتایج..... ۲۱۵

فصل سیزدهم: برنامه درسی به عنوان درگیر شدن (با آموزش عالی): بارت و کوآته..... ۲۱۷

مقدمه..... ۲۱۷

۲۱۸	دانایی
۲۲۰	عمل کردن
۲۲۲	بودن
۲۲۵	طرحی برای درس در آموزش عالی
۲۲۸	پویایی برنامه درسی
۲۲۹	۱- چارچوب برنامه درسی برای علوم انسانی و هنر
۲۳۱	۲- چارچوب برنامه درسی برای رشته‌های علوم و فناوری‌ها
۲۳۳	۳- چارچوب برنامه درسی برای دروس و دوره‌های حرفه‌ای
	فصل چهارم الگوی برنامه درسی مبتنی بر اقدام پژوهشی: "فول ول و لوی" و
۲۳۷	هالیرتون
۲۳۷	مقدمه
۲۳۸	زمینه‌های شکل‌گیری
۲۳۹	اقدام پژوهی برای تدوین و اجرای برنامه درسی
۲۴۱	اقدام پژوهشی برای حمایت از برنامه‌ریزی درسی
۲۴۳	الگوی هالیرتونه
۲۴۶	سخن پایانی
۲۴۷	فهرست منابع
۲۴۷	منابع فارسی
۲۵۲	منابع انگلیسی

پیش‌نهاد

نظام آموزش عالی کشورمان طی دو دهه گذشته فراز و نشیب‌های زیادی را تجربه کرده و در این میان تلاش برای توسعه کمی را شاید بتوان مهم‌ترین مشخصه آن به حساب آورد. از میانه‌های برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زمزمه توجه به کیفیت مطرح شد و در این بین برنامه‌های درسی دانشگاهی و اصلاح آن‌ها مورد توجه قرار گرفت. در حوزه برنامه‌های درسی دانشگاهی، اقداماتی موازات هم انجام شد که همگی به نوعی توسعه حوزه برنامه درسی به عنوان بخشی مهم از فرآیند نظام دانشگاهی را به دنبال داشت. یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها در این مورد ایجاد دوره‌های گسترده برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی در دانشگاه شهید بهشتی بود که هدف اصلی و اولیه آن تربیت کادری بود که بتواند در مورد برنامه‌های درسی دانشگاهی پژوهش کرده و آن را ارتقا دهند.

اگر ده سال پیش از برنامه درسی آموزش عالی بحث می‌شد که برکت در کشور، مستند قابل قبولی برای ارائه داشت. اما با شکل‌گیری دوره دکتری و تمرکز برخی از دانشجویان بر این حوزه به مرور بر تعداد مستندات علمی افزوده شد و ما امروزه شاهد تعداد نسبتاً زیادی مقاله، فصلنامه، کتاب و از همه مهم‌تر مجله "مطالعات برنامه درسی آموزش عالی" هستیم که گام بسیار مهمی در تسهیم دانش محسوب می‌شود. در این راستا و برای پی‌ریزی گام‌های اولیه چند سال قبل، کتاب "درآمدی بر برنامه‌ریزی درسی دانشگاهی" منتشر شد که زمینه‌های اولیه بحث در خصوص برنامه درسی آموزش عالی را فراهم نمود. تدوین کتاب دیگری که در آن بر مفهوم برنامه درسی آموزش عالی تمرکز بیشتری شده باشد ضروری بود که این

کتاب اینک در دسترس شما است.

نگاهی به روند توسعه برنامه درسی در سطح جهان نشان می‌دهد که توجه کمی به این مقوله در آموزش عالی شده و برنامه‌های درسی دانشگاهی کمتر توجه متخصصان برنامه درسی را به خود جلب نموده و می‌توانیم بگوییم در کشورمان زمان شروع، خیلی با سایر کشورها تفاوتی ندارد. از این رو هر گونه تلاشی جهت تبیین این موضوع می‌تواند به غنای بیشتر آیفی‌زاد. شکی نیست برنامه‌های درسی به عنوان قلب نظام آموزش عالی که در آن آخرین تعديلات و دستاوردهای بشری در عرصه‌های گوناگون علمی منعکس و به نیروی فعال آینده منتقل می‌شود ضروری است برنامه‌های درسی پاسخگوی نیازهای در حال تحول جامعه و بخش‌های مختلف آن باشد. حرکت در این مسیر مستلزم وجود منابع و مستندات علمی درخور و فراهم کردن بستر و فرصت کار علمی است.

بر این اساس کتابی که در دسترس شما قرار می‌گیرد با هدف تشریح کامل‌تر برنامه درسی آموزش عالی به عنوان طرح (برنامه) علمی و بررسی الگوهای تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی دانشگاهی نگاشته شده است. در واقع این کتاب به دنبال اصلاح نگرش افراد درگیر در حوزه برنامه‌های درسی دانشگاهی نسبت به حلقه‌های برنامه‌های درسی و هدایت دانشجویان در مسیر مناسب پژوهش است.

امید داریم این کتاب زمینه‌ای برای تأمل و تفکر در مورد برنامه‌های درسی آموزش عالی فراهم کرده و بتواند اعضای هیئت علمی، کارشناسان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی را در این امر مهم یاری دهد. مانند هر متن علمی، این کتاب نیز دارای ایراد نیست و مایه خوشحالی خواهد بود که خوانندگان و مخاطبان دور و نزدیک با ابراز انتقادات و پیشنهادها^۱ سازنده خود آگاه کنند.

دکتر کورش فتحی و اجارگاه

استاد دانشگاه شهید بهشتی

۱- علاقه‌مندان می‌توانند نظرات و پیشنهادها را به نشانی الکترونیکی kouroshfathi@hotmail.com ارسال نمایند.